

Adamczyk, Mieczysław

"Materiały pomocnicze do historii dziennikarstwa Polski Ludowej" z. 1-8, pod red. J. Centkowskiego, A. Słomkowskiej, Warszawa 1971-1976 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 17/2, 130-133

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wianej pozycji informacjami o miejscu przechowywania zarejestrowanych materiałów i stopniu ich kompletności w poszczególnych zbiorach bibliotecznych. W wielu bowiem przypadkach autor dotarł do pozycji unikalnych, trudno dostępnych czy rozproszonych. Poszerzenie warstwy erudycyjnej pracy uprzystępniloby ją zwłaszcza tym czytelnikom, którzy profesjonalnie nie zajmują się badaniami naukowymi, a w bibliografii szukać będą pomocy w działalności oświatowej lub popularyzatorskiej.

Daria Nałęcz

Materiały pomocnicze do historii dziennikarstwa Polski Ludowej, pod redakcją J. Centkowskiego, A. Słomkowskiej i in., z. 1—8, Warszawa 1971—1976.

W drugiej połowie 1970 r. powołany został w Instytucie Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego Zespół Naukowo-Badawczy Historii Dziennikarstwa Polski Ludowej pod kierunkiem doc. dr hab. Aliny Słomkowskiej. Roczny okres pracy Zespołu uwieńczony został wydaniem w 1971 r. pierwszego zeszytu *Materiałów pomocniczych*. Kolejne zeszyty ukazywały się: w 1973 r. — zeszyt 2, w 1974 r. — zeszyty 3 i 4, w 1975 r. — zeszyt 5, w 1976 r. — zeszyty 6, 7 i 8.

W przygotowaniu naukowym materiałów obok J. Centkowskiego i A. Słomkowskiej brali także udział: Jacek Wegner (zeszyt 1), Bogdan Tuszyński (zeszyt 3), Andrzej Jaworski (zeszyty 6 i 7) oraz Kazimiera Targalska (zeszyt 7). W oparciu o analizę częstotliwości wydawania należy je zakwalifikować do wydawnictw ciągłych.

Materiały pomocnicze wydane zostały z myślą o studentach dziennikarstwa. Mają one w pewnym sensie zastąpić podręcznik, lektury i inne pomoce naukowe do historii dziennikarstwa Polski Ludowej, niezbędne przy prowadzeniu zajęć z tego przedmiotu.

Uwzględniając powyższe założenia chciałbym w recenzji określić wartości dydaktyczne wydawnictwa, jego przydatność w prowadzeniu ćwiczeń i seminariów z historii dziennikarstwa prasowego, a nie w ogólnym pojęciu dziennikarstwa. Odczuwa się bowiem w pewnym sensie brak zgodności w relacji: tytułatura wydawnictwa — jego zawartość treściowa. Uwzględniając specjalistyczny charakter materiałów w zestawieniu ze współczesnym technologicznym zróżnicowaniem dziennikarstwa wydaje się bardziej właściwy dla wydawnictwa tytuł: *Materiały pomocnicze do historii dziennikarstwa prasowego Polski Ludowej* lub też *Historia prasy Polski Ludowej. Materiały pomocnicze*. Biorąc jednak pod uwagę brak sprecyzowanego stanowiska dotyczącego się przedmiotu i zakresu prasoznawstwa w ogóle, propozycję tę należy traktować jako drugorzędną uwagę natury warsztatowej.

Osiem zeszytów (wymienne nazywanych przez edytora tomami —

5, 6 i 7) *Materiałów pomocniczych do historii dziennikarstwa Polski Ludowej* ma objętość 1348 stron. Znajdujemy w nich kontynuację zasadniczych wątków tematycznych z zakresu historii prasy Polski Ludowej. Wśród nich zeszyt 2 jest wydaniem rocznicowym, poświęconym 30 rocznicy powstania Polskiej Partii Robotniczej. Historia prasy i działalności propagandowej PPR ze względu na jej rolę i miejsce została poszerzona o przyczynki, szkice i materiały źródłowe opublikowane w zeszycie 3 z 1974 r., choć nie podkreślono tego w tytule.

Na zawartość treściową edycji składają się cztery działy. Stałymi pozycjami wydawnictwa są rozprawy i materiały źródłowe. W poszczególnych zeszytach działom tym nadawano tytuły adekwatne do ich zawartości. Do niestałych pozycji recenzowanego wydawnictwa należą: relacje, wspomnienia, biogramy dziennikarzy, opracowania materiałowe i statystyczne.

Przegląd zawartości treściowej zeszytów rozpoczniemy od rozpraw. Opublikowano w nich 42 artykuły, w tym jedną pracę autora zagranicznego — Mitko Iwanowa. Dotyczyła ona podstawowych okresów i problemów dziennikarstwa bułgarskiego. Wiele z opublikowanych artykułów ma charakter przyczynkarski, związany z próbą monograficznego opracowania pism zarówno centralnych, jak i terenowych organów prasowych Polskiej Partii Robotniczej, Polskiej Partii Socjalistycznej, Stronnictwa Demokratycznego i Stronnictwa Pracy. Działalność prasowo-wydawnicza ruchu ludowego w okresie Polski Ludowej nie była dotychczas przedmiotem rozważań i zainteresowań autorów rozpraw drukowanych w *Materiałach*.

Wśród rozpraw znaleźć można także prace, które są próbą pewnych syntez. W tej grupie na uwagę zasługują szczególnie dwa opracowania: *Prasa i jej rozwój w trzydziestoleciu PRL* pióra A. Słomkowskiej oraz *Z dziejów prasy Stronnictwa Demokratycznego w Polsce Ludowej* Jerzego Centkowskiego. Pierwsza jest próbą periodyzacji historii prasy w Polsce Ludowej w okresie jej trzydziestolecia. Ukazuje podstawowe okresy i problemy dziennikarstwa polskiego w latach 1944—1974. Druga także jest związana z jubileuszem trzydziestolecia PRL i stanowi z kolei próbę syntetycznego ujęcia prasy Stronnictwa Demokratycznego.

W zeszytach publikowane są przede wszystkim opracowania dotyczące historii prasy społeczno-politycznej, jej problemów organizacyjnych, mechanizmów funkcjonowania, ruchu korespondentów robotniczych i chłopskich oraz instytucji organizujących sieć informacji i propagandy opartej o środki masowego przekazu. Szeroki wachlarz problemów prasoznawczych przedstawiony został w formie artykułów, rozpraw, studiów, przyczynków i szkiców informacyjnych. Prezentują one różnorodne techniki, warsztaty pracy i metodyki badań prasoznawczych. Wydaje się, że te właśnie względy powinny inspirować Zespół opracowujący *Materiały pomocnicze...* do rozpoczęcia druku prac z zakresu metodologii

badań nad prasą Polski Ludowej. Przemawiają za tym nie tylko względy naukowe, ale także potrzeby dydaktyczne.

Obok rozpraw do stałych działów wydawnictwa należą materiały źródłowe. Łącznie w omawianych ośmiu zeszytach zamieszczono 45 dokumentów. W większości zebrane zostały i przygotowane do druku przez Alinę Słomkowską. Trudno w tym przypadku dyskutować o kryteriach doboru i selekcji dokumentów, ponieważ nie jest to zwarta edycja źródłowa. W wielu wypadkach, chociaż nie było to regułą, zamieszczano te materiały, które łączyły się tematycznie i rozszerzały problematykę zawartą w rozprawach lub opracowaniach. W poszczególnych zeszytach starano się utrzymać układ problemowy z zachowaniem wewnętrznej chronologii. Opublikowane materiały źródłowe dotyczyły mechanizmu funkcjonowania prasy PRL, jej kolportażu, czytelnictwa, nakładów, ruchu korespondentów robotniczych i chłopskich oraz działalności propagandowej niektórych wojewódzkich urzędów informacji i propagandy. Wszystkie one — oprócz zeszytu 8 — mieszczą się w granicach chronologicznych lat 1945—1947.

Dział dokumentacyjny zeszytów 3, 5 i 8 został poszerzony wartościowymi zestawieniami statystycznymi, którym jednak, jak się wydaje, nadano za wysoką rangę w stosunku do ilości prezentowanych tabel, wyodrębniając je w samodzielny dział pod nazwą *Statystyka*. Przygotowane one zostały w oparciu o dokumenty archiwalne, głównie z Centralnego Archiwum KC PZPR. Wartości zamieszczone w tabelach dotyczą nakładów prasy PPR w latach 1944—1948 oraz liczby korespondentów robotniczych i chłopskich współpracujących z centralnymi i terenowymi organami prasowymi PPR w latach 1949—1950.

Uwzględniając cel i odbiorcę wydawnictwa byłoby wskazane wzbogacenie dokumentów źródłowych przypisami rzeczowymi. Byłyby one pomocne w interpretacji źródła, zwłaszcza w systemie kształcenia zaocznego.

Celowość publikowania wyboru dokumentów w *Materiałach pomocniczych...* nie może być podważana. Dokumenty te mają bowiem, łącznie z materiałem zawartym w opracowaniach i podawanym na wykładach, stanowić kompleksowe źródło wiedzy studenta z zakresu historii Polski Ludowej.

Z niestałych pozycji wydawnictwa na szczególną uwagę zasługują biogramy dziennikarzy oraz wspomnienia i relacje. Zeszyt 4 otwiera serię publikacji poświęconych dziennikarzom, którzy wnieśli wydatny wkład w rozwój prasy Polski Ludowej i w ogóle dziennikarstwa powojennego. Kontynuację tej problematyki znajdujemy także w zeszytach 5 i 7. Łącznie opublikowano jedenaście biogramów, a m.in.: Jerzego Borejszy, Mieczysława Krzepakowskiego, Zbigniewa Mitznera, Stanisława Ziemby, Tadeusza Maliszewskiego, Stanisława Mielecha, opracowanych kolejno przez J. Centkowskiego, B. Podowskiego, J. Popiołka

oraz B. Tuszyńskiego. Stanowią one cenną pozycję dla badaczy i adeptów prasoznawstwa polskiego. Powinny być też kanwą do dyskusji nad modelem i osobowością dziennikarza w Polsce Ludowej, prowadzonej na zajęciach ze studentami.

Autorami wspomnień i relacji są dziennikarze, którzy w początkach odrodzonej Polski organizowali aparat informacji i propagandy lub brali bezpośredni udział w redagowaniu i wydawaniu pierwszych numerów gazet centralnych i terenowych. Opublikowane wspomnienia oddają atmosferę pierwszych dni wolności, ukazują całą gamę trudności natury organizacyjnej i technicznej. Uzupełniają lub ożywiają fakty i wydarzenia zawarte w dokumentach wytworzonych w pierwszych latach Polskiej Ludowej. Dlatego też posiadają dużą wartość dokumentacyjną i powinny być w dalszym ciągu publikowane, jak również wykorzystywane przez studentów przy pisaniu prac magisterskich.

Nie dokonując oceny omawianej edycji (ponieważ jest ona wydawnictwem „otwartym”), lecz jedynie podsumowując własne rozważania trzeba zauważyć, że członkowie Zespołu opracowującego materiały pokonali wiele trudności i wykazali dużo inwencji, by kolejny zeszyt był możliwie interesujący i reprezentował dobry poziom merytoryczny.

Uwzględniając jednak potrzeby dydaktyczne szkoły wyższej i sposób pracy Zespołu wydaje się, że częściej należałoby stosować monograficzną lub monotematyczną zasadę budowy zeszytów poświęconych jednemu zagadnieniu, problemowi lub rodzajowi prasy. Uczyniono to w przypadku zeszytów 2 i 3. Stosowanie w tego rodzaju wydawnictwie typowej dla czasopisma „składanki” może rzutować na wartości merytoryczne i dydaktyczne edycji.

Wydawnictwo to posiada wiele elementów inspirujących i przyczynia się wydatnie do rozwoju prasoznawstwa polskiego. Stąd też celowości wydawania *Materiałów* nie można poddawać w wątpliwość, i to zarówno ze względów naukowych, jak i dydaktycznych.

Mieczysław Adamczyk